

**МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕТО
РЕФОРМИРАНО ГИМНАЗИСКО ОБРАЗОВАНИЕ**

**НАСТАВНА ПРОГРАМА ПО
МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА
ЗА IV ГОДИНА**

Скопје, 2002 година

I. ИДЕНТИФИКАЦИСКИ ПОДАТОЦИ

1.1. Назив на наставниот предмет: Македонски јазик и литература

1.2. Вид на средно образование: гимназиско

1.3. Година на изучување на наставниот предмет: четврта година

1.4. Број на часови на наставниот предмет:

- Број на часови неделно: 4 часа
- Број на часови годишно: 124 часа

1.5. Статус на наставниот предмет: задолжителен

II. ЦЕЛИ НА НАСТАВНИОТ ПРЕДМЕТ

2.1. ОПШТИ ЦЕЛИ

Учениците ги прошируваат и продлабочуваат знаењата од областа на македонскиот јазик и од македонската и светската литература како основа на идниот интелектуалец кој, определувајќи се за различни идни професии, ќе го има оптимумот знаења и способности од областа на јазикот и литературата за да биде способен за логичко мислење, коректна комуникација во усна и пишувана форма, како и за самостојно пишување на организиран текст од определена област. Оваа основа што ја дава предметот има предуслови за солидна специјализирана надградба на сите филолошки групи.

Програмата да им помогне на учениците да можат :

- да ги користат нормите и да го усвојуваат кодот на македонскиот стандарден јазик и неговите функционални стилови;
- да ги разбираат и да ги употребуваат функциите на јазикот како најсовршено средство за комуникација во литературата, културата и науката;
- да умеат самостојно усно и писмено да ги изразуваат своите знаења, чувства, мисли, ставови и сфаќања;
- да создаваат навика, по пат на автоматизам, да ги почитуваат нормите на македонскиот стандарден јазик во сопственото изразување и да ги согледуваат и коригираат кај другите;
- да ја развиваат и зацврстуваат свеста за значењето на македонскиот стандарден јазик како основен, клучен белег на националниот идентитет и припадност на македонската јазична заедница;
- да усвојуваат позитивни знаења од теоријата и историјата на литературата (термини, поими, факти, теории), како и методолошки и вредносни знаења (аналитичко-интерпретативни), со што ќе бидат способни и ќе умеат самостојно, творечки да комуницираат со литературните дела од македонската и светската литература;
- да умеат своите јазично-литературни и општокомуникациски знаења, умеења, и способности да ги користат за доживување, разбирање и критички однос кон медиумите (театарот, филмот, печатените и електронските медиуми);
- да усвојуваат аксиолошки (естетски, етички) системи компатибилни со фундаменталните вредности на демократското општество;
- да ги развиваат своите емоционални и интелектуални способности и умеења (емоционална зрелост, интелектуална зрелост);
- да развиваат и усвојуваат општественоприфатливи карактерни особини и модели на однесување (социјална зрелост).

2.2. ПОСЕБНИ ЦЕЛИ

По реализацијата на наставната програма учениците ќе можат да:

- го објаснат предметот на проучување на стилистиката;
- ги категоризираат основните видови стилови;
- ја знаат функцијата на зборовите од стилистички аспект;
- ги прошират и да ги продлабочат знаењата од стилистиката;
- ги разликуваат дијалектите;
- ги применат стекнатите знаења од стилистика и дијалектологија во усното и во писменото изразување;
- ги прошират знаењата од литература (реализам, натурализам, модернизам, европска, северноамериканска и јужноамериканска литература, современа македонска литература).

III. ПОТРЕБНИ ПРЕТХОДНИ ЗНАЕЊА

За успешно следење на наставата по овој предмет и за реализирање на наведените цели неопходно е ученикот да ги усвоил наставните содржини од **I** и **II** година и да го следи континуитетот од **III** година .

IV. ОБРАЗОВЕН ПРОЦЕС

Образовниот процес е структура во која рамноправно учествуваат подрачјата **Јазик** (62 часа) и **Литература** (62 часа), застапени со еднаков број часови, чии содржини се реализираат како нераскинливо единство. Ова произлегува од заедничките функционални и дидактичко-методски цели (јазично-перцептивните и литературно-перцептивните способности и умеења на учениците, изразните способности и умеења на учениците поврзани со рецепцијата и креацијата на најразлични видови текстови, јазикот како основа на литературата и литературата како најсложен јазичен код).

4.1. Области и содржини

Јазик : стилистика, дијалектологија и ономастика

Литература: реализам–натурализам; модернизмот во светската литература; егзистенцијализам; театарот на айсурдоот и новиот роман во литературата; европска, северноамериканска, јужноамериканска литература; современа македонска литература; македонската наука за литературата.

4.2. Структурирање на содржините за учење за четврта година

ПРОГРАМСКО ПОДРАЧЈЕ : ЈАЗИК (62 часа)			
Области и содржини	Конкретни цели	Дидактички насоки	Корелација меѓу содржините и меѓу предметите
<p>СТИЛИСТИКА</p> <p>Предмет на стилистиката. Стилистика на јазикот и литературна стилистика. Основи на стилистичките проучувања.</p> <p>Стил. Дефиниција на стилот во областа на јазикот.</p>	<p>Ученикот:</p> <ul style="list-style-type: none"> - да ја дефинира стилистиката како наука; - да ги дефинира основите на стилистичките проучувања. <ul style="list-style-type: none"> - да го разбере поимот стил во различните уметности на пример во архитектурата, во музиката, во ликовната уметност, да го препознае стилот во секојдневниот живот (мода, однесување и сл.) - да го дефинира стилот во јазикот; - да го разбере и да го осознае поимот стил и да го препознае во другите уметности; - да го сфати значењето на стилот, неговата улога и важноста. 	<p>Вежби: текстови од литературни дела за анализа на стилот.</p> <p>Вежби преку извадоци од „Реториката“ и „Поетиката“ на Аристотел во кои ќе се забележат определени карактеристики поврзани со стилот.</p> <p>Вежби: преку уметноста да се забележат различните видови стилови;</p> <p>Истражување: стилот во модата/ стилот во однесувањето.</p>	<p>Со литературата; со лингвистиката.</p> <p>Со литературата, ликовните уметности, со архитектурата, со музиката.</p>

<p>Тропи или фигури на значењето: епитет, метафора, метонимија, синегдоха, споредба, хипербола, литота, иронија, сарказам, перифраза, персонификација и др.</p> <p>Фигури на формата: повторување (гласови, зборови, изрази) додавање, испуштање, градиција, антитеза, словенска антитеза, реторско прашање и други.</p> <p>Јазичните изразни средства од стилистичка гледна точка. Лексички изразни средства: застарени зборови, зборови сврзани со определен историски период, нови зборови; туѓи зборови; зборови неприфатени од стандарднојазичната норма (дијалектизми, сленгизми, жаргонизми, арготизми)</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ги примени тропите во стилското изразување; - да конструира литературни форми со употреба на фигурите на значењето (за стилските особини); - да прави разлика меѓу фигурите на значењето и начинот на нивното поврзување. <ul style="list-style-type: none"> - да ги разликува фигурите на формата; - да ги применува конкретните форми во усното и во писменото изразување; <ul style="list-style-type: none"> - да прави разлика меѓу зборовите од стилиски аспект; - да ги класифицира лексичките изразни средства и да ги применува; - да ги објаснува термините: застарени зборови (архаизми), туѓи зборови, неприфатени зборови; - да ги објасни причините за неприфаќање на овие зборови од стандарднојазичната норма. 	<p>Вежби: литературни текстови во кои ќе се определат стилските карактеристики со фигурите на значењето.</p> <p>Вежби: врз примери на текстови од уметничката литература.</p> <p>Вежби: текстови за определување на лексичките изразни средства; Вежби: аудио материјал на текстови со застарени зборови, зборови сврзани со определен историски период, нови зборови; туѓи зборови; зборови неприфатени од стандарднојазичната норма. Шематско прикажување на лексичките изразни средства; Дебата: Туѓи или нови зборови;</p>	<p>Со литературата.</p> <p>Со литературата.</p> <p>Со литературата, со социолингвистиката.</p> <p>Внатрешна корелација (со дијалектологијата).</p>
---	--	---	--

<p>Синтаксички изразни средства: согласување меѓу реченичните членови, актив наспрема пасив и др.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ги примени усвоените знаења од областа синтакса; - да ги пронаоѓа разликите во функцијата како реченични членови од стилски аспект; 	<p>Вежби: текстови во кои ќе се забележи согласувањето/несогласувањето меѓу реченичните членови. Шематско прикажување (Венов дијаграм за активот и пасивот).</p>	<p>Внатрешна корелација (синтакса).</p>
<p>Надворешнојазични изразни средства од стилистичка гледна точка. Графичко претставување на текстот. Мимика и гестика. Интонација.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ги примени усвоените знаења за текстот; - да прави разлика меѓу начините на претставување на текстот; - да ги наоѓа разликите во стилот со помош на мимика и гестика; 	<p>Вежби: користење видеоматеријал за претставување на надворешнојазичните изразни средства (мимика и гестика; интонација). Вежби: аудио материјал за согледување на функцијата на интонацијата од стилски аспект.</p>	<p>Со странскиот јазик. Со литературата.</p>
<p>Функционално раслојување на јазикот – функционални стилови.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ги прошири и да ги зацврсти знаењата од стилистиката (функционални стилови); - да ги применува разните видови стилови во усното и во писменото изразување; 	<p>Вежби на конкретни текстови од функционален стил.</p>	<p>Со литературата. Со фонологијата. Со психологијата.</p>
<p>Разговорен функционален стил.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ги прошири и да ги зацврсти знаењата од стилистика (за разговорен стил); - да го примени во секојдневната комуникација. 	<p>Вежби за разликување на разговорниот функционален стил.</p>	<p>Со литературата.</p>

<p>Уметничколитературен функционален стил.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ги прошири и да ги зацврсти знаењата од стилистика (уметничко литературен стил); - да го примени во конкретни текстови. 	<p>Вежби на конкретни текстови за разликување на уметничко литературниот функционален стил.</p>	<p>Со литература.</p>
<p>Публицистички функционален стил</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ги прошири и да ги зацврсти знаењата од стилистиката (публицистички стил); - да го примени во конкретна ситуација. 	<p>Вежби на конкретни текстови за разликување на публицистичкиот функционален стил.</p>	<p>Со литературата.</p>
<p>Административен функционален стил</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ги прошири и да ги зацврсти знаењата од стилистиката (административен функционален стил); - да го примени во конкретна ситуација. 	<p>Вежби на конкретни текстови за разликување на административниот функционален стил.</p>	<p>Со литературата.</p>
<p>Научен функционален стил</p>	<ul style="list-style-type: none"> - да ги прошири и да ги зацврсти знаењата од стилистиката (научен функционален стил); - да го примени во конкретна ситуација. 	<p>Вежби на конкретни текстови за разликување на научниот функционален стил.</p>	<p>Со литературата.</p>

<p>ДИЈАЛЕКТОЛОГИЈА</p> <p>Предмет на проучување на дијалектологијата (јазик, дијалект, говор, наречје)</p> <p>Значењето на дијалектологијата во проучувањето на македонскиот јазик</p> <p>Развојот на македонската дијалектолошка наука и нејзините претставници</p> <p>Дијалектна диференцијација на македонскиот јазик (границите на македонскиот јазик) Фактори за дијалектното</p>	<p>Ученикот:</p> <p>– да се запознае со дијалектологијата како дел од науката за јазикот; – да направи споредба меѓу термините <i>јазик, дијалект, говор, наречје</i>;</p> <p>– да ја коментира улогата на дијалектологијата во проучувањето на јазикот.</p> <p>– да добие информација за развојниот тек на дијалектолошката наука; – да се запознае со претставниците на македонската дијалектолошка наука.</p> <p>– да ги согледа разликите, на јазичен план, преку споредба со соседните јазици ;</p>	<p>Вежби: текстови за анализа во кои ќе се види разликата во термините литературен јазик дијалектен јазик.</p> <p>Дебата: Стандарден или дијалектен јазик.</p> <p>Истражување во научна институција (посета на институт или библиотека).</p> <p>Шема: дијалектна карта.</p>	<p>Внатрешна корелација.</p> <p>Со литературата, социолингвистиката, лексиката.</p> <p>Со историјата на литература.</p> <p>Со географијата (географски карти), историјата, историјата на литература, етнологијата.</p> <p>Внатрешна корелација (лингвистика/дијалектологија), географија, историја, историја на литературата, етнологија.</p>
--	--	--	---

<p>диференцирање на македонскиот јазик (лингвистичкиот, социјалниот и географскиот фактор)</p>	<p>– да ги забележи реално факторите кои влијаат врз дијалектното диференцирање на македонскиот јазик;</p>	<p>Вежби: табела со истакнување на соодветните фактори (лингвистички, социјален и географски) преку дијалектен текст.</p>	<p>Внатрешна корелација (лингвистика/дијалектологија), географија, историја, историја на литература, етнологија.</p>
<p>Структурни карактеристики релевантни за дијалектната диференцијација на македонските дијалекти:</p>	<p>– да ги анализира карактеристиките на македонските дијалекти;</p>	<p>Вежби: текстови преку кои ќе се забележи диференцијацијата на македонските дијалекти.</p>	<p>Со литературата, историјата, географијата, етнологијата.</p>
<p>Дијалектни разлики во фонетиката и фонологијата</p>	<p>– да ги перципира дијалектните разлики според принципите на фонетиката и фонологијата (вокален систем, консонантен систем); – да го користи акцентот во дијалектите и да го претстави отстапувањето;</p>	<p>Вежби: текстови во кои ќе се разгледува вокалниот, консонантниот и акцентскиот систем на македонските дијалекти; Аудио материјал; Вежби: Венов дијаграм за дијалектните разлики во фонетиката и фонологијата.</p>	<p>Внатрешна корелација (фонетика и фонологија на стандардниот јазик). Со литературата.</p>
<p>Дијалектни разлики во морфологијата</p>	<p>– да ги спореди остатоците од падежните форми кај именските зборови;</p>	<p>Вежби: Венов дијаграм за дијалектните разлики во морфологијата.</p>	<p>Внатрешна корелација (морфологија на стандардниот јазик). Со литературата.</p>

<p>Дијалектни разлики во синтаксата</p>	<p>– да ги комбинира граматичките категории определе-ност, број и зависност во некои македонски дијалекти. – да ги претстави формите на глаголот во македонските дијалекти;</p> <p>– да ги користи знаењата од синтаксата (проста и сложена реченица) со карактеристичните сврзници од дијалектен аспект; – да ги претстави дијалектните карактеристики во збороредот;</p>	<p>Вежби преку конкретни текстови со аудиоматеријал.</p> <p>Вежби: дијалектни текстови за согледување на карактеристиките. Вежби: Венов дијаграм за дијалектните разлики во синтаксата. Аудиоматеријал.</p>	<p>Внатрешна корелација (со синтаксата на стандардниот јазик).</p>
<p>Дијалектни разлики во лексиката</p>	<p>– да ги категоризира карактеристичните особености на лексичкиот состав на македонските дијалектни слоеви во дијалектната лексика (историзми, црковнословеними, словенизми, балканими, „неологозми“ во дијалектите) ; – да ја претстави географската распространетост на дијалектната лексика;</p>	<p>Вежби: дијалектни текстови за слоевите во дијалектната лексика; Вежби: Венов дијаграм за дијалектните разлики во лексиката.</p> <p>Аудиоматеријал.</p>	<p>Внатрешна корелација (со лексикологијата на стандардниот јазик) Со географијата (карти за територијалната распространетост и дијалектна карта).</p>

Основни дијалектни групи			
Западно македонско наречје	<ul style="list-style-type: none"> – да ги претстави дијалектните граници на западното македонско наречје; – да ги анализира обединувачките и разликувачките карактеристиките на групите говори во западномакедонското наречје; – да ја оддели централната група западномакедонски говори; – да ја оддели периферната група западномакедонски говори. 	<p>Вежби: текстови со карактеристичните белези на западното македонско наречје;</p> <p>Дијалектна карта на западното македонско наречје. Аудиоматеријал.</p>	<p>Со историјата, внатрешна корелација.</p> <p>Со литературата, географијата, етнологијата, фолклорот.</p>
Југоисточно македонско наречје	<ul style="list-style-type: none"> – да ги претстави дијалектните граници на југоисточното македонско наречје; – да ги анализира обединувачките и разликувачките карактеристики на групите говори во југоисточното македонско наречје; 	<p>Вежби: текстови со карактеристичните белези на југоисточното македонско наречје;</p> <p>Дијалектна карта на југоисточното македонско наречје.</p> <p>Аудиоматеријал.</p>	<p>Внатрешна корелација. Со литературата, историјата, географијата, етнологијата, фолклорот.</p>

<p>Северно македонско наречје</p>	<p>– да ја оддели источната група говори; – да ја оддели југоисточната група говори; – да ги комбинира според допирните точки одделните групи говори од југоисточното македонско наречје и да ги споредува со западното македонско наречје.</p> <p>– да ги претстави дијалектните граници на северното македонско наречје. – да ги анализира обединувачките и разликувачките карактеристики на групите говори во северното македонско наречје; – да ги оддели источните северно-македонски говори; – да ги оддели западните северно-македонски говори; – да ги комбинира според допирните точки одделните групи говори од северното македонско наречје и да ги споредува со прет-</p>	<p>Вежби: текстови со карактеристичните белези на северното македонско наречје; Дијалектна карта на северното македонско наречје.</p> <p>Аудиоматеријал.</p> <p>Набљудувања и истражувања.</p>	<p>Со литературата, географијата, етнологијата, фолклорот.</p> <p>Внатрешна корелација; со литературата, со географијата.</p>
--	---	---	---

<p>Методи во проучувањето на македонските дијалекти</p> <p>(метод на набљудување, метод на анкетирање, метод на ексцерпирање, метод на конфронтирање, метод на анализа, метод на синтеза)</p>	<p>ходно изучените две наречја (западното и југо-источното македонско наречје).</p> <p>– да ги користи методите во проучувањето на македонските дијалекти.</p>	<p>Вежби: анкетирање на дел од населението од одредено наречје со помош на една-пред изготвени прашалници; презентирање на добиените резултати од истражувањето</p>	<p>Внатрешна корелација.</p> <p>Со литературата.</p>
--	--	---	--

ОНОМАСТИКА			
<p>Предмет на проучување на ономастиката. Ономастичките проучувања во македонската наука за јазикот.</p> <p>Топономастика и нејзините делови (хидрономастика, орономастика, ојкономастика).</p> <p>Антропономастика и нејзините делови (личните имиња, презимињата, прекарите).</p>	<p>– да ја коментира ономастиката во проучувањето на јазикот; – да ги категоризира основните ономастички дисциплини;</p> <p>– да ги оддели деловите од топономастиката (хидрономастика, орономастика, ојкономастика) и да прави разлика меѓу тие поими;</p> <p>– да ги оддели деловите од антропономстиката; – да ги применува зборообразувачките модели во образувањето на личните имиња и да ги коментира.</p>	<p>Вежби: толкување на поимските значења со помош на речници (ономастикони); шематско прикажување на ономастичките дисциплини.</p> <p>Истражување на значењата на топонимите со помош на стари запишани текстови;</p> <p>Дебата: Личните имиња и презимиња – некогаш и денес.</p>	<p>Со лингвистиката. Со стилистиката. Со литературата, лексикологијата, лексикографијата.</p> <p>Со географијата, со дијалектологијата, со историјата на јазикот.</p> <p>Со историјата, со религијата, со социологијата.</p>

ЛИТЕРАТУРА за IV година (62)			
Области и содржини	Цели	Дидактички насоки	Корелација
<p>РЕАЛИЗАМ – НАТУРАЛИЗАМ (19 век)</p> <p>Антон Павлович Чехов (избор од расказите)</p>	<p>Ученикот:</p> <ul style="list-style-type: none"> – ја спореди врската на реализмот со натурализмот; – ги согледува општествено-економските промени кои се поврзани со промените во уметноста; – ги усвојува белезите на натурализмот во литературата преку примери на Емил Зола и Хенрик Ибзен (извадоци). – ги усвојува основните био-библиографски податоци за Чехов; - да ја анализира спецификата на раскажувачката работилница на Чехов; – ги користи претходните знаења за Чехов („Вујко Вања“) во коментарот на неговото творештво. 	<p>Визуелен материјал – фотографии за илустрација; репродукции од најпознатите натуралисти.</p> <p>Текстови од Чехов; фотографии, факсимили и друг визуелен материјал.</p>	<p>Со историјата, со ликовните уметности.</p> <p>Внатрешна корелација – со лектирното подрачје. Со историјата на театарот.</p>
<p>РЕАЛИЗМОТ ВО СВЕТ– СКАТА ЛИТЕРАТУРА (20 век)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ја коментира раслоеноста на реализмот во рамките на светската литература со особен акцент врз руската литература во која особено закоравено егзистира т.н. <i>соцреализам</i>; – прави разлика меѓу реалистичката поетика на писателите од 19 век и на нивните наследници (до денешни времиња) кои имаат реалистично писмо. 	<p>Текстови од Максим Горки, Иван Буњин, Михаил Шолохов, Борис Пастернак, Александар Солженицин; Леонид Андреев, Исак Бабел, Михаил Булгаков (по избор).</p>	<p>Со историјата.</p>

<p>Михаил Шолохов: Раскази</p>	<p>– ги репродуцира основните био-библиографски информации Шолохов; –ги препознава и ги коментира белезите на реалистичната постапка во делото на Шолохов; – интерпретира раскази.</p>	<p>„Судбината на човекот“ и извадоци од други раскази на Шолохов; вежби за препознавање на белезите на реализмот; визуелен материјал.</p>	
<p>Томас Ман: „Смртта во Венеција“</p>	<p>– ги знае основните податоци за животот и делото на Ман; –ги претставува белезите на реалистичното писмо; –го интерпретира романот пронаоѓајќи ги спецификите на стилот на Ман – односот кон уметноста/убавината; –го регистрира философскиот дискурс со кој се поткрепува идејата на романот.</p>	<p>Извадоци од „Дневниците“ на Ман, извадоци од текстовите на Платон, извадоци од романот.</p>	<p>Со философијата. Со ликовните уметности,</p>
<p>МОДЕРНИЗМОТ ВО СВЕТСКАТА ЛИТЕРАТУРА</p>	<p>–ги препознава основните белези на модернизмот; –ја коментира раслоеноста на модернизмот на различни <i>изми</i> и ги коментира разликите во нивните специфичности (симболизам, импресионизам, експресионизам, надреализам, дадаизам, футуризам)</p>	<p>Текстови по избор од Бодлер, Оскар Вајлд, Пол Верлен, Артур Рембо, Стефан Маларме, Андреј Бели и др. како илустрација на новото во поезијата; вежби со споредување на текстови од Иго, Пушкин, Лермонтов и др. романтичари за согледување на сличностите и разликите;</p>	<p>Со историјата, со историјата на уметностите. Внатрешна корелација со модернизмот, воопшто.</p>

<p>Шарл Бодлер (избор од лириката и од песните во проза)</p>	<p>–ја претставува улогата на Шарл Бодлер во европскиот модернизам; – ги регистрира белезите на неговата лирика во споредба со претходната лирска традиција; –ги репродуцира основните библиографски податоци за Бодлер; –ја коментира <i>естетиката</i> на Бодлер преку примери од поезијата.</p>	<p>Текстови по избор од Рилке, Георг Тракл, Бертолд Брехт (поетски и драмски), Херман Хесе, Џејмс Џојс, Томас С. Елиот, Велимир Хлебников, Владимир Мајаковски, Блез Сандрар, Гијом Аполинер, Езра Паунд, Андре Бретон, Луј Арагон, Филип Супо, Тристан Цара. Текстови од „Цвеќе на злото“ и од „Сплинот на Париз“.</p>	<p>Внатрешна корелација.</p>
<p>ЕГЗИСТЕНЦИЈАЛИЗАМ</p>	<p>– ги наведува философските извори за егзистенцијализмот во литературата; –ги набројува претставниците на егзистенцијализмот во светската литература; –ги коментира белезите на егзистенцијалистичката литература.</p>	<p>Извадоци од философските текстови на Хајдегер, Јасперсен, Сартр, Ками. Извадоци од литературните текстови на Сартр, Малро, Селин.</p>	<p>Со философијата, со историјата на уметноста.</p>
<p>Албер Ками: „Странец“</p>	<p>– ги репродуцира најважните податоци за животот и за делото на Ками; –го интерпретира текстот на романот; –дискутира за белизите на апсурдот во делото на Кафка и на Ками.</p>	<p>Текстови – извадоци од романот на Ками; извадоци од романот на Кафка; говорни и писмени вежби во кои ќе се споредат текстовите на Кафка и на Ками.</p>	<p>Внатрешна корелација.</p>

<p>ТЕАТАРОТ НА АПСУРДОТ И НОВИОТ РОМАН ВО ЛИТЕРАТУРАТА (преглед)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ги репродуцира книжевно-историските податоци за белезите на апсурдниот театар и за новиот роман; – ги коментира заедничките белези (време и место на појава); – ги наведува претставниците на новиот роман како наследници на драмските техники на реализмот/натурализмот и на симболизмот од 19 век и на модернистичкиот роман на Пруст, Џојс, Кафка, Вирџинија Вулф. 	<p>Извадоци од текстовите на Ежен Јонеско, Бертолд Брехт; Семјуел Бекет, Ален Роб-Грије, Клод Симон и др.</p>	<p>Со историјата на театарот. Внатрешна корелација</p>
<p>Семјуел Бекет: „Чекајќи го Годо“</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ги наведува основните био-библиографски податоци за Бекет; – го интерпретира драмскиот текст од аспект на театарот на апсурдот; – го споредува текстот со класичната драмска постапка; – го коментира односот кон драмското дејство. 	<p>Текстови. Визуелен материјал. Посета на театарска претстава (по можност).</p>	<p>Со философијата. Внатрешна корелација.</p>
<p>ЕВРОПСКА, СЕВЕРНОАМЕРИКАНСКА, ЈУЖНОАМЕРИКАНСКА ЛИТЕРАТУРА (преглед)</p>	<ul style="list-style-type: none"> – ги коментира основните податоци за претставниците на европската литература (ретроспектива), на американската (Едгар Алан По, Марк Твен, Џек Лондон, Ернест Хемингвеј, Теодор Драјзер, Џон Дос Пасос, Вилијам Фокнер) и на латинскоамериканската литература (Хорхе Луис Борхес, Ернесто 	<p>Извадоци од текстовите и визуелен материјал.</p>	<p>Со географијата. Внатрешна корелација со теоријата на литературата.</p>

<p>Иво Андриќ „Проклета авлија“</p> <p>ПОИМ ЗА ПОСТМОДЕРНА</p> <p>СОВРЕМЕНА МАКЕДОНСКА ЛИТЕРАТУРА Преглед на жанровите</p> <p>МАКЕДОНСКИОТ РОМАН</p>	<p>Сабато, Хулио Кортасар, Марио Варгас Љоса, Габриел Гарсија Маркес, Мигел астуриас, Карлос Фуентес).</p> <p>–ги претставува основните био-библиографски податоци; –го интерпретира текстот.</p> <p>– ја претставува постмодерната со сета нејзина комплексност и контроверзност во современата наука за литературата; –ја користи врската на Борхес со постмодеристичката поетика и ги пронаоѓа постмодернистичките постапки и во претходните (најстари) литературни периоди.</p> <p>– ги категоризира (сумарно) претставниците на определени жанрови во македонската литература (хронолошки);</p> <p>– ги споредува претставниците на жанрот роман во македонската литература почнувајќи од С. Јаневски и С. Попов;</p>	<p>Текстови – автопоетички и биографски; визуелен материјал; документарен материјал за Нобеловата награда.</p> <p>Извадоци од текстови за споредба (антички, ренесансни, класицистички, современи – од Борхес и од македонски автори, по избор.)</p> <p>Вежби, дебати, проекти за обработка на определен жанр, тема/мотив, автор/дело од македонската современа литература. Текстови. Визуелен материјал. Видео и аудиозаписи. Автопоетички текстови. По можност, средби со живите автори.</p>	<p>Внатрешна, со литературата на апсурдот, со психологијата, со историјата; со историјата на религијата.</p> <p>Со историјата, со историјата на уметностите, внатрешна корелација.</p> <p>Со историјата. Внатрешна корелација.</p>
--	--	--	--

<p>Ѓорѓи Абаџиев: „Пустина“</p>	<p>–ги анализира темите во македонскиот роман; –ги споредува раскажувачките постапки.</p> <p>– ги претставува основните био-библиографски податоци за Абаџиев; – ја коментира неговата улога во историјата на македонската литература; – ја интерпретира „Пустина“; – ја коментира улогата на Владо Малески, на Симон Дракул, Ташко Георгиевски и др. во историјата на македонскиот роман (преглед).</p>	<p>Текстови, визуелен материјал – фотографии, факсимили; видеоленти со филмови снимени по текстовите од определен автор и др.</p>	<p>Со историјата. Внатрешна корелација со историјата на литературата.</p>
<p>Димитар Солев: „Зора зад аголот“</p>	<p>– ги претставува основните био-библиографски податоци за Солев; – ја коментира неговата улога во историјата на македонската литература; – го интерпретира романот „Зора зад аголот“.</p>	<p>Текстови – белетристички и делови од полемиките на Солев (Quo vadis, scriptor?); дискусии за полемиката на Солев и Митрев.</p>	<p>Со историјата. Внатрешна корелација.</p>
<p>Петре М. Андреевски: „Пиреј“</p>	<p>– ги претставува основните био-библиографски податоци за Андреевски; – ја коментира неговата улога во историјата на македонската литература; – го интерпретира романот „Пиреј“ со акцент врз јазикот на Андреевски.</p>	<p>Текстови, извадоци од романот и од критиката за романот. Визуелен материјал.</p>	<p>Со историјата. Внатрешна корелација (јазик).</p>

<p>Живко Чинго: „Големата вода“</p> <p>ЛИРИКА Блаже Конески (избор) Ацо Шопов (избор) Матеја Матовски Гане Тодоровски Анте Поповски Петре М. Андреевски Јован Котески Радван Павловски (избор) Богомил Гузел Влада Урошевиќ Михаил Ренцов</p> <p>ДРАМА Коле Чашуле: „Црнила“ Томе Арсовски: „Парадоксот на Диоген“ Горан Стефановски: „Диво месо“</p>	<p>– ги наведува основните био-библиографски податоци за Чинго; – ги коментира белезите на неговото специфично раскажувачко писмо; – ја интерпретира „Големата вода“.</p> <p>– ја претставува лириката во рамките на литературата; – сумарно ја опишува нејзината „трансформација“ од антички времиња до денес; – селективно ги набројува клучните точки во историјата на родот лирика во мак. литература, клучните автори и дела (од претходните етапи на образованието); – дискутира за лирските форми, за иновациите во македонската лирика; – интерпретира одделни песни и ги коментира опусите и белезите на лириката на Конески, Шопов, Павловски со нивниот специфичен влог во историјата на овој литературен род.</p> <p>– ја претставува драмата како род; – го коментира историјатот на македонската драма; – ги продуцира најважните појави во драмската литература од 19 век до денес, релевантни за востановување на жанрот;</p>	<p>Текстови, визуелен материјал.</p> <p>Одделни поетски збирки, антологиски избори; интерпретации на глобалните опуси и на одделните песни; автопоетички текстови, интервјуа на авторите („Разговри со Конески“ – Цане Андреевски и сл.); визуелен материјал. Дискусии и дебати за современите, тековни појави во лириката. (По избор, вклучување и др. поети, надвор од овој список.)</p> <p>Текстови, визуелен материјал; театарски критики и текстови кои го опишуваат драмскиот текст; интервјуа. Дискусии за драмските текстови, по можност – споредба на текстот со видената претстава.</p>	<p>Со историјата и внатрешна корелација (теорија и историја на литературата).</p> <p>Внатрешна корелација (јазик, историја на литературата и теорија на литературата)</p> <p>Со историјата, со историјата на театарот. Внатрешна корелација (теорија на литературата, историја на литературата, јазик).</p>
--	---	--	---

<p>ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА (преглед)</p>	<p>– ги интерпретира трите драмски текста како парадигматични за историјата на македонската драмска литература; – ги коментира основни податоци за театарскиот живот во Македонија (претходни знаења).</p> <p>– го дисутира континуитетот на македонската литература за деца; – ја коментира застапеноста на жанровите, белезите и вредностите на македонската литература за деца сумирајќи ги предзнаењата од основното образование (Васил Куноски, Ванчо Николески, Славко Јаневски, Томе Арсовски, Глигор Поповски, Видое Подгорец, Михо Атанасовски, Ристо Давчевски, Оливера Николова, Рајко Јовчевски, Велко Неделковски, Киро Донеv, Александар Кујунџиски).</p>	<p>Проширување на овој список со др. драмски автори (Миле Неделковски, Јордан Плевнеш, Дејан Дуковски, Венко Андоновски, Блаже Миневски и др.)</p> <p>Текстови; дискусии и дебати за третманот на литературата за деца – детскиот аспект, естетското и дидактичното во лит. за деца; исклучителните вредности и иновациите во лит. за деца.</p>	<p>Внатрешна корелација (јазик, теорија на литература, историја на литература); со психологијата.</p>
<p>МАКЕДОНСКАТА НАУКА ЗА ЛИТЕРАТУРАТА (Книжевна историја, теорија на литературата)</p>	<p>– ги категоризира најрелевантните претставници на одделните гранки на македонската наука за литературата (К. Пенушлиски, Х. Поленаковиќ, Д. Митрев, Б. Конески и др.); – го споредува континуитетот на научната мисла (М. Ѓурчинов, Г. Старделов, Г.Тодоровски, А. Вангелов, К. Кулавакова, М.Друговац и др.).</p>	<p>Текстови, визуелен материјал. Дебати и дискусии за теориските ставови на определен научник од определен област, „проверување“ на ставовите во светлина на новите сознанија на науката за литературата.</p>	<p>Со историјата. Внатрешна корелација.</p>

ЛЕКТИРА:

1. Херман Хесе: „Демијан“
2. Франц Кафка : „Процес“
3. Џером Д. Селинџер: „Игра во ’ржта “
4. Ташко Георгиевски: „Црно семе“
5. Исмаил Кадаре: „Генералот на мртвата војска“
6. Избор од македонскиот расказ и од најновата македонска лирика

4.2. Наставни методи и активности на учење

Наставникот може да ги применува сите верифицирани методи во согласност со дефинираните цели. Му се препорачува засилување на проблемско-творечкиот методски систем, аналитичко-интерпретативниот и, по можност, корелациско-интегративниот. Наставникот треба да иницира комплетно самостојна активност на учениците, да ги води кон смисловно-рецептивно и смисловно-активно учење и постојано треба да го коригира механичко-рецептивното и механичко-активното учење како рецидиви на претходните едукативни системи и традиционалистичките настави, воопшто.

АКТИВНОСТИ НА НАСТАВНИКОТ

Наставникот е одговорен за организацијата и реализацијата на наставниот процес. Тој е задолжен да ја испланира наставата глобално, тематски и оперативно (фондот за часовите и нивната распределба дозволува креативност и еластичност на наставникот во реализацијата на целите). Наставникот е должен континуирано да се надградува и да ги следи новините од сопствената стручна област (лингвистика, наука за литературата, методика), како и да изготви инструменти за вреднување, пред сè, на сопствената работа, по што ќе биде подготвен за оценување на знаењата на своите ученици.

АКТИВНОСТИ НА УЧЕНИКОТ

Ученикот треба да биде поттикнат на континуирано активно следење на наставата со активно слушање кое подразбира негова реакција со соодветно поставени прашања, одговори и коментари во врска со наставните содржини. Ученикот треба со претходна подготовка да ја следи наставата. Наставникот го поттикнува читањето како основна активност за усвојување нови содржини, но и како критичко читање при кое ученикот се обидува својот личен став да го изрази, да го аргументира и да го брани со помош на усвоените алатки за дескрипција на текстот. Ученикот, преку активноста пишување, усвојува определени знаења, умеења и способности, темелни за неговиот иден живот.

4.3. Организација и реализација на наставата

- Во втора година се работат четири задолжителни писмени работи за кои се испланирани 12 наставни часови (за техничка подготовка, изведба и поправка).
- Предметот *македонски јазик и литература* подразбира поделба на часовите за усвојување нови наставни содржини од областа на јазикот и литературата, како и една третина од часовите (20+20) за реализирање на функционалните цели на обете подрачја, со акцент врз самостојната работа на учениците (кои ги подразбираат знаењата, умеењата и способностите, дефинирани во општите, функционалните и во одделните цели на подрачјата).

4.4. Наставни средства и помагала

Реализацијата на Програмата подразбира солидна библиотека, медиотека, графички помагала, компјутерска техника и сл.

4.4.1. Наставни средства: според Стандардот за простор, опрема и наставни средства

4.4.2. Учебници и учебни помагала за учениците:

- учебник *по македонски јазик и литература*
- *избор со задолжителни текстови*

4.4.3. Дополнителна литература за наставникот:

1. Бојковска, Стојка; Ѓуркова–Минова, Лилјана; Пандев, Димитар; Цветковски, Живко, *Македонски јазик*, Скопје 2000
2. Видоевски, Конески, Угринова-Скаловска, *Правоиис на македонскиоѝ јазик*, Скопје 1998
3. *Речник на македонскиоѝ јазик* (со српскохрватски толкувања), Скопје 1986
4. Конески, Кирил, *Правоиисен речник*, Скопје 1999
5. Минова-Ѓуркова, Лилјана, *Синѝакса на македонскиоѝ сѝандарден јазик*, Скопје 2000

5. ОЦЕНУВАЊЕ НА ПОСТИГАЊАТА НА УЧЕНИЦИТЕ

Вреднувањето на резултатите е задолжително и се одвива според позитивните законски норми.

Напредувањето и оценувањето на учениците постојано се следи и се врши континуирано во текот на наставата, со обид на учениците оценувањето да им ја покаже реалната состојба во нивните знаења со што ќе се стимулираат за нивно перманентно продлабочување.

Усниот инструментариум се состои од одговори на прашања, поставување (ученички) прашања, самостојно изложување на доживувањата и сфаќањата, ставовите и судовите.

Пишуваниот инструментариум ќе претпочита писмени работи, објективни тестови на знаења, тестови на способности, особено на самостојни ученички текстови (есеј) во кои учениците ќе ги аплицираат научените нешта низ сопствениот, индивидуален израз.

Оценувањето се врши по определена тема, во текот на тримесечјето, полугодieto и крајот од годината.

За учениците кои покажуваат вонреден интерес и успех задолжително се организира додатна настава.

За учениците кои не ги усвојуваат во задоволителна мера знаењата, задолжително се организира дополнителна настава.

6. КАДРОВСКИ И МАТЕРИЈАЛНИ ПРЕДУСЛОВИ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈА НА НАСТАВАТА

6.1. Основни карактеристики на наставниците

Покрај условите пропишани во Законот за средно образование наставникот како:

– предавач: *соопштува информации, формулира проблеми, дефинира, соопштува, објаснува, демонстрира, прави врски меѓу поимите, го илустрира важноста и универзалноста;*

– организатор на наставата: *планира активности, поставува, формулира прашања, го определува времетраењето на активностите и др.;*

– партнер во педагошката комуникација: *дава мислење, иницира дијалог, мотивира, поощрува, пофалува, насочува дискусија, прави корелација со знаењата од областа на другите предмети;*

– оценувач: објективно ги евалуира активностите на ученикот во областа на знаењето, како и на однесувањето на ученикот.

6.2. Стандарди за наставниот кадар

Студиски групи на Филолошки (порано Филозофски) факултет- наставна насока :

1. Македонски јазик и македонска книжевност – наставна насока или Македонска книжевност и јужнословенски книжевности со македонски јазик – наставна насока (поранешната група Историја на книжевностите на народите на СФРЈ– наставна насока).
2. Општа и компаративна книжевност – наставна насока (според програмата до 1993 година).

6.3. Стандард за простор и опрема

- Наставата се организира во училница или во кабинет, а по исклучок се проследува со придружни активности кои го менуваат местото на реализацијата (институции на културата, научни институции, природен амбиент и др.)

7. ДАТА НА ИЗРАБОТКА И НОСИТЕЛИ НА ИЗРАБОТКАТА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

7.1. Дата на изработка: октомври 2002 година

7.2. Состав на работната група:

1. Блага Панева, советник во Бирото за развој на образованието на Република Македонија, координатор
2. д-р Стојка Бојковска, професор на Филолошкиот факултет
3. д-р Јадранка Владова, професор на Филолошкиот факултет
4. м-р Благоја Трајковски, самостоен педагошки советник во Бирото за развој на образованието на Република Македонија
5. Мите Стефановски, самостоен педагошки советник во Бирото за развој на образованието на Република Македонија
6. Валентина Муцунска –Палевска, професор во ДСУ гим.„ Георги Димитров “, Скопје
7. Александар Коцев, професор во ДСУ „Арсени Јовков“, Скопје

Стручен консултант: проф. д-р Лилјана Минова Ѓуркова, професор на Филолошкиот факултет
8. ПОЧЕТОК НА ПРИМЕНА НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА

Датум на започнување: *1.09.2004 година*

9. ОДОБРУВАЊЕ НА НАСТАВНАТА ПРОГРАМА ПО МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК И ЛИТЕРАТУРА

Наставната програма по предметот *македонски јазик и литература* ја одобри (донесе):

_____ со решение бр. _____ од _____ година.